

Fra Nordsjøen til Østersjøen

Øyvind Rimbereids *Solaris korrigert* er nå gjendiktet til tysk – et tysk tiltsatt russisk, polsk og kasjubisk.

▲ AUDUN LINDHOLM

ET STED I tiské, Berlin-poeten Bert Papenfuß diktsamling fra 1990, kan man lese:

denne teksten er et dikt
som taler for bastardisering
kall det polakkisering, si regionalisering
si ripsbuskvekster snakk
& vær talende, takk

Både «bastardisering» og «regionalisering» har vært gjennomgangsmelodier også i 2000-tallets norske samtidspoesi – det første har tjent som en garanti for at det siste ikke har ført til puristisk-völkisch opprinnelsesdyrkning. Tone Avenstrup og Bert Papenfuß har tidligere gjendiktet Terje Dragseths *Kvitekråkas song* (2005), der nynorsk, setesdalsdialekt, moderne slang og norrøne vendinger sys sammen i en idiolekt som er bokas helt egen. Nå har de tatt for seg titeldiktet i Øyvind Rimbereids *Solaris korrigert* (2004), som trakk en språklig sirkel rundt Eko-fisk og skapte et hybrid 2480-språk ved å føre ihop stavangerdialekt, lavlandsskotsk, engelsk, nederlandsk, dansk og oldnorsk. *Vagant* fikk tak i de språkblandende oversettermakkerne, og behandlet dem – hybrider in mente – som et kollektivt subjekt.

– Springer oversettelsene deres ut fra en særlig interesse for syntetiserende språkblandinger?

– Berts dikt har alltid hatt innslag av rotwelsch – språket til randgrupper, tiggere og reisende folk – og setter dialekter opp mot standardspråket, høytysk. Han krysser språk, sosialekter og neologismar, mens Tone er blitt vant til å skifte mellom norsk og tysk etter 23 år i Berlin. Slik sett har disse bøkene talt direkte til oss, men på tross av at begge oversettelsene er av språkkryssende

Bert Papenfuß og Tone Avenstrup har samarbeidet om rundt 15 publikasjoner: oversettelser av hverandre til tysk og norsk, pluss gjendiktninger av norske poeter til tysk.

TONE AVENSTRUP, f. 1963, er poet, regissør og performancekunstner. Hun var med på å grunnlegge Baktruppen i 1986, der hun var aktiv inntil 1995, og senere har hun blant annet vært med i performancegruppa Akt. Seneste diktsamling: *ineinandersetzung / samstemmelse* (Distillery, 2013). **BERT PAPENFUSS**, f. 1956, er poet og oversetter. Fra 1999 til 2008 var han en av innehaverne av utestedet Kaffee Burger, idag er han med på å drive Rumbalotte continua i Prenzlauer Berg. Seneste diktsamling: *Die Mauer* (Hatje Cantz Verlag, 2012). Begge er medredaktører av tidsskriftet *GEGNER*, tidligere *SKLAVEN*.

verk, har de forskjellig utgangspunkt. Terje Dragseth er en gammel venn av Tone, og på midten av 1990-tallet oversatte vi flere dikt fra *Den sovende* (1994) for tidsskriftet *SKLAVEN*. Vi tok fatt på *Kvitekråka* da den kom ut, ettersom den har slektskap med Berts språk. Oversettelsen av *Solaris korrigert* begynte vi på etter en forespørrelse fra Literaturwerkstatt i Berlin – vi likte teksten godt og fant ut at vi ville arbeide oss gjennom hele diktet, samt ett til.

– Dere har flyttet Rimbereids Nordsjø-fantasi til Østersjøen; nordsjøspråket er blitt oversatt til et østersjøspråk satt sammen av blant annet russisk, tysk, polsk og kasjubisk. Tanken melder

seg om «Solaris korrigert» som en slags universalmodul, som kan forflyttes til likt og ulikt av bukter med nærliggende oljefelt: Mexicogulsen, Persiabukta, Rio Plata, Beringstredet. Ja, kanskje kunne hele Stavangersand ha vært flyttet til Aserbajdsjan?

– Ingen av oss kan aserbajdsjansk, vi tar utgangspunkt i de språkene vi snakker – men når en ser bilder fra Neft Daşları, Stalins flytende drøm ved Det kaspiske hav, er det fort gjort å forestille seg en dystopi ... Vi hadde ei økt med Øyvind i fjor høst hvor vi gikk gjennom grovoversettelsen, som var til pommersk plattysk, omtrent som de snakker på øya Rügen. Han fortalte om hvorfor han hadde lagt diktet til Nordsjøen, der engelsk er hovedspråket – imperialspråket, så å si. Da fikk Bert en idé: Hvorfor ikke flytte diktet enda lenger inn i Østersjøen, hvor russisk er det dominerende språket? Russland er Tysklands største oljeleverandør – sett herfra er stormakten et imperium.

– Hvilke fremtidsscenarier knytter seg til olje i dette området? Finnes en tilsvarende potent miks av det fossile og det høyteknologiske i Østersjøen som i Nordsjøen?

– Oversettelsen er utstyrt med et «mellomord», «Chronik der Zone Greifswalder Bodden und Anrainerplattformen» – «Kronikk om sonen rundt bukta ved Greifswald og naboplattformene». Her legger Bert frem en anarkistisk utopi som beskriver det som skjer inntil Øyvinds dystopi starter: Teksten tar for seg hendelser mellom nå og 2480. Det fantes oljeboring i Østersjøen på 1950–60-tallet, som aldri ga utbytte. I sin ungdom så Bert oljetårnene – i dag har de havna på museum. I Berts fremtidsscenario blir det utviklet ny teknologi som gjør boring i Østersjøen lønnsmos.

mot den penetrante kastilliseringen
av det galisiske
den guiputsanske dominans
i euskera batua

mot imperialistiske språkkonsept
mot standard, mot det høytyske
for det nedertyske undertytske
i all tydelighet utyske

Bert Papenfuß: «sosiolingvistikk / fra min stå
og sted», *LED SAUDAUS*, Gerhard Wolf janus
press/BasisDruck Verlag, 1991.

*Utdragene fra LED SAUDAUS og tiské er
gjendiktet av Tone Avenstrup*

– Byene i Rimbereids 2480-verden er strengt regulerte soner der vår tids menneskerettigheter er skjøvet til side til fordel for statens forvaltning av individets liv; klassedelingen synes å ha blitt forsterket av den genteknologiske utviklingen. Har også denne politiske siden av diktet appellert til dere?

– Om det først og fremst er genteknologien som har påvirket klassekulturen, kan nok diskuteres. Men en genmodifisering av mennesket risikerer å medføre glemsel, forenkling og avstumpethet. Dagens amerikanske futurister, transhumanistene, opptrer som agitatorer for den bioteknologiske industrien, som vi bare vil høre mer fra i årene som kommer. Også derfor har Rimbereids univers funnet gjenklang hos oss.

– Etter «Solaris korrigert» tok dere for dere «St. Petersburg-vatn», plassert som det første av samlingens to dikt. Hang valget av diktet sammen med at russisk fant veien inn i Solaris-språket?

– Først og fremst har Øyvind mange gode dikt. I begynnelsen tenkte vi på Herbarium, men den var allerede under gjendiktning av Klaus Anders [Edition Rugerup, 2011]. Bert bodde en stund i St. Petersburg da byen het Leningrad; han kjenner byens geografi og historie og har skrevet et dikt om Peter den Store. Da var det nærliggende å ta for seg «St. Petersburg-vatn», som i likhet med «Solaris» er et reflekterende langdikt.

– «St. Petersburg-vatn» er oversatt til ber-linertysk. Stavangerdialekten er en regions-dialekt – Berlin-dialekten kan vel også kalles det, trass i hovedstadsstatusen?

– Berlin-dialekten er en blanding av lav- eller plattysk og saksisk ispedd fransk, polsk og jiddisj. Høytysken har sitt hovedsete i Hannover. Hva som er sentrum og periferi, hvor makten befinner seg, er gjenstand for stadige forhandlinger. Vi kjenner Berlin som en delt by, som hovedstad og som ei øy. Selv om det er 23 år siden, kan en fremdeles høre hvor muren har gått.

– Kun én av dere behersker norsk. Hvordan har oversettelsesprosessen foregått?

– Vi starter alltid med en ordrett grooversettelse, som vi snakker oss gjennom. Denne gangen ble det også mye blaing i ordbøker. Vi diskuterte ord og strofer inntil vi fant et grep, en forståelse og en tysk språkføring som tilsvarte originalens. Det forelå ingen endelig plattysk versjon før teksten ble brukt videre østover, inn i det russiske. Bert mener at han aldri har arbeidet så mye og lenge med en oversettelse – og det er en kompliment til originalen!

– Ble det mer nærliggende å erstatte de engelske uttrykkene med russiske ord siden russisk-kunnskaper er utbredt blant østtyske lesere?

– Det har hele tiden vært snakk om å utgi oversettelsen og originalen i en tospråklig utgave. Man kan lese de engelske uttrykkene dersom man ikke behersker russisk. I DDR var russisk obligatorisk, man måtte lære det – noe som ikke er det samme som at folk brukte eller likte språket. For dagens unge vesttyskere er det annerledes, flere lærer russisk for å bli managere, de er økonomisk motivert; en hel del behersker språket utmerket. Vi har ikke ønsket å gjøre diktet for utilgjengelig, derfor har vi unngått eksperimentering med grammatikalske hybrider, og teksten inneholder – ulikt originalen – få forkortelser.

– Innså dere noe nytt om språkenes bevegelse under arbeidet?

– Underveis har vi testet teksten på kolleger ved bordet i Rumbalotte continua, Berts nye kul-turkneipe, og mange sier at når man kommer inn i teksten, «forstår» man hva den sier, uten av den grunn å ha en nøyaktig forståelse av hvert eneste ord. Rimbereids korrigering av Stanisław Lem og Andrej Tarkovskij består i ikke å sende noen utover i kosmos, men ned til bunnen. Han snur blikket, vender det nedover – mot det som ligger under, som det heter i «St. Petersburg-vatn». □



TERJE DRAGSETH
Kvitekråkas song/Weißkräje sein Lied/Wittkreih's Leed
Gjendiktet av Tone Avenstrup og Bert Papenfuß
Guteute Verlag, 2009

Chronik der
Zone
Greifswalder
Bodden und
Anrainer-
plattformen.
roughbook 025

ØYVIND RIMBEREID
Простым ножом / prostym nozhom
Gjendiktet av Tone Avenstrup og Bert Papenfuß
roughbook 025
Urs Engeler Verlag, 2013

► LES VIDERE!

Tone Avenstrup har gjendiktet Bert Papenfuß i *Vagant* 3-4/2003 og *Vagant* 1/2009
Forlegger Urs Engeler er intervjuet i *Vagant* 3/2011
Øyvind Rimbereid er intervjuet i *Vagant* 1-2/2003